

GENERATIV SUN'IIY INTELLEKT DAVRIDA TA'LIM: IMKONIYATLAR VA XAVFLAR

Baydarova Sabina Baxtiyarovna

*Tashkent Davlat Iqtisodiyot Universiteti
TDIU-UrDIU xalqaro qo'shma ta'lim dasturi
1 bosqich talabasi.*

sbaydarova@gmail.com

Ilmiy rahbar: Abdullayeva Iroda Maxmudjanovna

*Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti,
Moliya va raqamli iqtisodiyot kafedrası professor.v.b., i.f.n.
e-mail: i.abdullayeva74@gmail.com*

Annotatsiya: *Maqola generativ sun'iy intellektning (SI) ta'lim sohasidagi ta'sirini tahlil qilishga bag'ishlangan. Sun'iy intellektning o'qituvchilar va talaba-yoshlar uchun ochgan asosiy imkoniyatlari, shu jumladan o'qitishni shaxslashtirish, ta'lim materiallariga kirish imkoniyatini yaxshilash va o'quv jarayonlarini optimallashtirish kabi mavzular ko'rib chiqilgan. Shuningdek, maqolada sun'iy intellektni ta'lim amaliyotida qo'llash bilan bog'liq etik va ijtimoiy muammolar, texnologialarga bo'lgan bog'liqlik va tanqidiy fikrlashni yo'qotish xavfi kabi ehtimoliy xavflar ham ta'kidlangan. Maqolada shuningdek, yangi texnologiyalarning ta'lim sifatini yaxshilashdagi imkoniyatlarini maksimallashtirish va xavflarni minimallashtirish uchun SI ni ta'lim tizimiga xavfsiz va samarali joriy etish bo'yicha tavsiyalar berilgan.*

Kalit so'zlar: *sun'iy intellekt, tanqidiy fikrlash, etika, ta'lim, SI sohasida savodxonlik, ta'lim siyosati, o'qitishda innovatsiyalar.*

Abstract: *This article is dedicated to analyzing the impact of generative artificial intelligence (AI) on the field of education. It explores the key opportunities that AI opens for educators and students, such as personalized learning, improving access to educational materials, and optimizing educational processes. Additionally, the article highlights potential risks related to the use of AI in education, including the loss of critical thinking, dependence on technology, and ethical and social issues. The article also provides recommendations for the safe and effective implementation of AI in the education system, aimed at minimizing risks and maximizing the potential of new technologies to improve the quality of education.*

Keywords: *artificial intelligence, critical thinking, ethics, education, AI literacy, educational policy, innovations in teaching.*

Аннотация: *Статья посвящена анализу влияния генеративного искусственного интеллекта (ИИ) на сферу образования. Рассматриваются ключевые возможности, которые ИИ открывает для преподавателей и студентов, включая персонализацию обучения, улучшение доступа к учебным материалам и оптимизацию учебных процессов. Также в статье освещаются потенциальные риски, связанные с применением ИИ в образовании, такие как этические и социальные проблемы,*

зависимость от технологий и потеря навыков критического мышления. Кроме того, предлагаются рекомендации по безопасной и эффективной интеграции ИИ в образовательную систему для максимального повышения качества образования и минимизации рисков.

КЛЮЧЕВЫЕ СЛОВА: искусственный интеллект, критическое мышление, этика, образование, ИИ-грамотность, образовательная политика, инновации в обучении.

Kirish: *Maqolaning dolzarbligi* generativ sun'iy intellekt (SI) texnologiyalarining tez sur'atlar bilan rivojlanishi va ularning turli hayot sohaslariga, jumladan ta'limga, tobora katta ta'sir ko'rsata boshlashi bilan belgilanadi. Ta'limning raqamlashtirilishi va globallasuvi sharoitida SI innovatsion ta'lim yechimlarini yaratish, o'quv jarayonlarini optimallashtirish va bilimlarga kirish imkoniyatini yaxshilash uchun muhim vositaga aylanmoqda. Biroq, SIning ta'lim amaliyotiga joriy etilishi bir qator xavflar bilan bog'liq, jumladan tanqidiy fikrlashni yo'qotish xavfi, texnologiyalarga bog'liqlik va ijtimoiy-etik muammolar. Ta'limda SI ni qo'llashning imkoniyatlari va xavflarini tushunish yangi texnologiyalarni xavfsiz va samarali qo'llash strategiyalarini ishlab chiqish uchun zarur, bu esa ta'lim sifatini oshirish va o'quvchilarni raqamli asrning tahdidlariga tayyorlash maqsadida amalga oshiriladi.

Maqolaning maqsadi generativ sun'iy intellektning ta'lim sohasidagi ta'sirini tahlil qilish, ta'lim jarayonlariga yaratilgan asosiy imkoniyatlarni aniqlash va uning qo'llanilishi bilan bog'liq ehtimoliy xavflarni ko'rib chiqishdir. Asosiy maqsad — SI ni ta'lim amaliyotiga xavfsiz va samarali joriy etish bo'yicha tavsiyalar berish, uning ijobiy ta'sirini maksimallashtirish va ehtimoliy salbiy oqibatlarni minimallashtirishga qaratilgan.

SI tizimlari hayotning turli sohaslariga chuqur ta'sir ko'rsatib, ularning qo'llanilishi kengaygan sari katta o'zgarishlarga sabab bo'lmoqda. Ta'lim – ulkan potensialga ega bo'lgan sohalardan biri. Ta'lim tizimlari faqat mehnat bozoridagi yangi malaka talablariga javob berish masalasi bilan emas, balki SI tizimlarini ta'lim tizimiga etik va samarali integratsiya qilish masalasiga ham duch kelmoqda. Bu tadqiqot SI tizimlarining ta'limdagi foyda va xavflarini baholaydi.

SI tizimlarini ta'lim tizimiga integratsiya qilishning eng muhim bosqichi – ularni talabalar, o'qituvchilar va muassasalar tomonidan foydalanishini tan olishdir. Shu bois, ta'lim tizimlari bu tizimlarni ta'limda samarali qo'llash va xavflarni oldini olish uchun manfaatdor tomonlar bilan kelishuvga erishishi kerak. Aks holda, ushbu tizimlardan samarali foydalanish va ularning yomon yoki neetik qo'llanilishiga yo'l qo'yish mumkin emas.

SI tizimlari faol qo'llanilayotganida, "javabgar SI" yondashuvi qabul qilinishi zarur, bu etik va axloqiy qadriyatlarni har bir bosqichda hisobga olishni o'z ichiga oladi [1]. Shuningdek, SI ekosistemasini qayta baholash va uning ta'limdagi axloqiy va ijtimoiy qadriyatlarga mosligini ta'minlash muhim [2].

Ta'limda raqamli savodxonlik va SI savodxonligini oshirish muhim ahamiyatga ega. Bu masala COVID-19 pandemiyasidan so'ng yanada muhim bo'lgan, chunki raqamli savodxonlik ta'limdagi tengsizliklarni chuqurlashtirishi mumkin [3]. Shuningdek, SI

savodxonligini oshirish ta'limdagi tengsizliklarni kamaytirishga yordam berishi mumkin. Barcha manfaatdor tomonlar SI sohasida savodxonlikni oshirish uchun kompleks qadamlar tashlashi kerak.

Ta'lim tizimlarida SI tizimlaridan foydalanishdagi xavflardan biri – ularning ishlov berilgan ma'lumotlaridagi predvzyatostlardir. Shunga ko'ra, ta'limdagi ma'lumotlarni tekshirish va mediagramotlikni kuchaytirish talabalarning zarur ma'lumotni to'g'ri talqinini ta'minlashga yordam beradi [4].

Natijalarni baholash va attestatsiyalashda ham SI tizimlari yordam beradi, ammo bu jarayonlar doimiy ravishda yangilanib borishi kerak. Shu bilan birga, ushbu tizimlarning talabalarning neetik xulq-atvorini kamaytirishga yordam berish potentsiali bor.

Natijada, SI tizimlarining ta'lim tizimida keng qo'llanilishi o'qituvchilarning rolini o'zgartirib, ularning ish yukini oshiradi. O'qituvchilardan yangi tizimlarni o'rganish va samarali qo'llash, shu bilan birga, har bir talabaning rivojlanishini qo'llab-quvvatlash talab etiladi. O'qituvchilarning ish yuki ortishi va ishga bo'lgan yondashuvlarining o'zgarishi ularning muhim rolini yanada kuchaytirishi kerak.

Xulosa

Generativ sun'iy intellekt davrida ta'lim bizga o'qish sifatini yaxshilash, bilimlarga kirish imkoniyatlarini kengaytirish va ta'lim jarayonlarini shaxsiylashtirish uchun noyob imkoniyatlar yaratadi. ChatGPT va boshqa sun'iy intellekt tizimlaridan foydalanish o'qitishning innovatsion usullarini ishlab chiqishga yordam beradi, talabalar va o'qituvchilarga ma'lumotlar yukini samarali boshqarishda yordam beradi hamda tanqidiy fikrlashni rivojlantiradi. Biroq, ushbu imkoniyatlar bilan birga katta xavflar ham mavjud. Texnologiyalarga kirishdagi tengsizlik, ma'lumotlarni suiiste'mol qilish ehtimoli va ta'lim natijalarining buzilishi sun'iy intellektni ta'lim tizimlariga joriy etishda diqqatli yondashuvni talab qiladi.

Generativ sun'iy intellektni ta'limga muvaffaqiyatli integratsiya qilish uchun barcha ishtirokchilar — talabalar, o'qituvchilar va ma'murlar o'rtasida raqamli va sun'iy intellekt savodxonligini rivojlantirish zarur. Bundan tashqari, ushbu texnologiyalarni ishlatishda axloqiy va mas'uliyatli yondashuvlarni qabul qilish, bilimlarni baholash va tekshirish usullarini doimiy ravishda yangilash, shuningdek, ma'lumotlar va algoritmlardagi ehtimoliy noto'g'ri tushunishlarni bartaraf etish muhimdir. Faqat kompleks va muvozanatli yondashuv bilan sun'iy intellektni ta'lim samaradorligini oshirish vositasi sifatida ishlatish mumkin, yangi ijtimoiy va ta'lim muammolarining manbai sifatida emas.

Shunday qilib, sun'iy intellekt davrida ta'limning kelajagi jamiyatlar ushbu texnologiyalarni ochayotgan chaqiriqlar va imkoniyatlar bilan qanday kurashishi mumkinligiga bog'liq. Ongli, axloqiy qarorlar qabul qilish va sun'iy intellektni qo'llashda ta'lim metodlarini doimiy ravishda takomillashtirish ta'lim tizimlarini yanada adolatli, kirish mumkin bo'lgan va samarali qilish uchun yangi ufqlarni ochadi.

ADABIYOTLAR RO'YXATI:

1. Dignum, V. (2021). *Javobgarlik bilan sun'iy intellektni yaratish: Inson farovonligi uchun sun'iy intellektni loyihalash*. Springer.

2. Stahl, B. C. (2023). *Sun'iy intellekt va ta'lim etikasi: Tanqidiy mulohaza*. Educational Technology & Society, 26(1), 23-35.
3. Özer, M., & Suna, M. (2020). *COVID-19 dan keyingi ta'lim: Raqamli savodxonlik sinfni qanday o'zgartirmoqda*. International Journal of Educational Research, 106(4), 112-124.
4. Crawford, K., & Calo, R. (2016). *Biz yashayotgan vaqtda bizni kuzatib boradigan keng tarqalgan ma'lumotlarni kuzatish uchun yangi nom bor*. The New York Times.
5. Chiu, M. M. (2023). *AI, o'qish va ta'lim: Etik va amaliy jihatlar*. Educational Technology Research and Development, 71(2), 1-16.